

ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՂԸ^{*)}

ՎԷՊ

ՀԱՆՐԻ ԲՕՐԴՕԻ

VII

Լիւսիէն Հալանդը հաստատ ընակութիւն էր հաստատել իր կալուածում: Նա լսում էր անկարեկցարար իր վարձկալ Ֆալկերսի խառնչիոթ բացատրութիւնները. հազիւ ծագում էր արշալոյսը, ահա ծերունին գալիս էր և տանում նրան դաշտերը. այդտեղ, Լիւսիէնը աշխատում էր հետաքրքրուել դաշտային աշխատութիւններով, դիտել ինչպիսի են վարում հողը կամ ինչպէս են քաղահան անում որոմը:

Շատ անգամ նրան այցելում էր Ժակ Ալվարը, որ գալիս էր Մէսթօն իր հարսնացուին պէրանք ցոյց տալու. նրա ձանձրացուցիչ խոստովանութիւնները ոչ մի հաճոյք չէին պատճառում Լիւսիէնին:

— Անդործունէութիւնը ինձ սպանում է, ասում էր Ժակը: Դու երեւակայել չես կարող, թէ որքան ափսոսում եմ, որ ընտրողական պայքարը վերջացաւ: Ընտրութիւնիցս յետոյ առաջին օրերը ես դեռ պատրուակ էի գտնում Մէսթօն չը մնալու. կամ պէտք էր չնորհակալութիւնս յայտնէի մի քանի աղ-դեցիկ ընտրողներին, կամ պէտք էր խաղաղնէի յուզուած մըտքերը մի քանի նահանգներում, կամ պէտք է ղեկավարէի լրագիրս Պարիզում նստած, կամ պէտք է մի նոր բնակարանի մասին կարգադրութիւններ անէի: Այսօր, այլ ևս չեմ կարող այդպիսի պատրուակներ առաջ բերել: Առաւօտները, ես ուսումնասիրում եմ Ֆրանսիայի երեմտացոյցը, բայց երեկոները, ես

*) Տե՛ս «Մուրճ» № 4.

ստիպուած եմ սիրահարի դեր խաղալ: Չէ որ այդ կը տայ ինձ տարեկան երեսուն հասար ֆրանկ եկամուտ, իսկ դրամական կարողութիւնը անհրաժեշտ է նրան, ով ձգտում է իշխանութեան:

Մարդկանց շահագործելու արուեստի մէջ խիստ ճարպիկ լինելով, նա Լիւսիէնի հետ ունեցած խօսակցութիւններէր թանկագին տեղեկութիւններ էր քաղում պարիզեան աշխարհի մասին, և նրա ճանապարհորդած զանազան երկրների առևտրի ու բարգաւաճման մասին: Ապա նա ապշեցնում էր Լիւսիէնին, կրկնելով սրա սեպական խորհրդածութիւնները միայն մի քիչ բարեփոխած ձևով:

Իր ամուսնութեան երկու օր մնացած, նա եկաւ Հալանդի մօտ, որ նոր էր նախաճաշել: Նրա դէմքը մարտական արտայայտութիւն ունէր: Լիւսիէնը նրան տարաւ փոքր սրահ, ծինելոյզի վրայ, Աննիի լուսանկարի առաջ, դրուած էին վարդեր: Ժակը հանեց իր թղթապանակից երկու նամակ:

— Խնդրում եմ քեզանից, ասաց նա իր հին ընկերին, մի խորհուրդ տալ և մի ծառայութիւն անել ինձ: Առաջ խորհուրդը. կարդա այս: Տես ջահէլ աղջկերքը ինչքան զբաւում են միստիցիդմով և այդ քեզ համար, իբրև հոգեբանի, շատ օգտակար է:

Եւ նա մեկնեց առաջին նամակը Լիւսիէնին, որ վարանում էր ընդունել:

— Ոհ, կարող ես կարգալ. անհամեստ ոչինչ բան չը կայ. գրողն կինս է և խօսքը կրօնի մասին է:

Նա ասում էր արդէն կիմս, որովհետև նա սովոր էր իբրև կատարուած իրողութիւն համարել ամեն մի որոշուած բան:

Լիւսիէն, յայտնի անձկութեամբ և մի տեսակ արտասովոր տխրութեամբ, կարգաց Աննիի այս նամակը.

«Կան բաներ, Ժակ, որ ես կը ցանկայի իմանալ, բայց անկարող եմ արտայայտել ինք: Սեպուած եմ գրել ինք, որովհետեւ նրանք օսնջում են ինձ, որչափ աւելի մօտենում եմ մեր ամուսնութեան օրհնեալ ժամը: Երբ նոյն իսկ ես շատ լուսկեաց եմ, չը պէտք է կարծել, որ ես չեմ մտածում եւ պէտք է ներդաժնութեամբ վերաբերուել ինձ:

«Դուք գիտէք քեռիսի տեսնում ունեմ մեր եղանկութիւնը տեսնելու: Ինձ բռնում է, որ այդ եղանկութիւնը կարելի է ձեռք բերել միայն մեր հոգիների միահամուռ միութեամբ: Ես երկիւղ եմ կրում երբեմն, որ աշխարհումս գուցէ չը գտնուեն երկու հոգի, որ տեսութեան եւ սիրոյ մի եւ նոյն եղանակն ունենային: Ժակ, ես չեմ մտածում դրա մասին առաջ. բայց այս վերջին ժա-

մանակներս բոլորովին նոր մտածումներ եւ առաջ եկել իմ մէջ:

«Նս շատ անընդունակ եմ միտքս պարզ արտայայտելու, ժակ: Նս վախենում եմ, որովհետեւ ոչինչ չը գիտեմ ձեր մասին: Նս բոլորովին պատահաւ եւ մերկացնել ձեր առաջ սիրտս, երբ կը կամենաւ: Նս արդեւ ձեզ եմ տուել այդ սիրտը: Նս լի է ձեզմով: Բայց ո՛րքան փափագում եմ իմանալ եւ ձեր մտածումներ: Ինձ շատ պահանջկոտ չը կարծեմ. ես շատ կը ցանկայի, որ մենք երկուսս միասին մի եւ նոյն հաւատք եւ մի եւ նոյն սերը ունենայինք:

«Բարեկամուհիներիս մինը ինձ պատմել է որ իր ձեռքը իր ամուսնուն տալուց առաջ նա խնդրել էր նրանից մի քանի բոպէ խօսակցել, ասելու համար նրան, որ նա վնաս է պահպանել իր ազատութիւնը եւ ամուսնութիւնից յետոյ: Ազատ լինել, ժակ, անհա ես հենց այդ չեմ ցանկանում: Նս կամենում եմ հետեւել ձեր կամքին: Ունենալով երկուսս մի կամք, մի՞թէ այդ չէ նշանակում սիրել միմեանց եւ օգնել միմեանց աւելի լաւ դառնալու: Դուք, որ հօգը եք, դուք կարող եք այնքան բարի գործեր կատարել: Ինձ արժանի դատեցե՛ք ձեզ օգնելու եւ Աստուած կը հովանաւորէ մեր խանդաղակաթ սերը:

«Փափագելով կը փափագեի, որ դուք կրօնասէր հոգի ունենայիք: Ոհ, ես չեմ պահանջում ձեզանից կրօնական այն եռանդը, որն, ինքս, աւաղ, չունեմ, բայց պահանջում եմ միայն նշանակալից տեսնելու ջանք՝ համաձայնեցնել վարմունքներդ հաւատարմութեան տեսնելու ջանք: Զր ծաղրե՛ք ձեր փոքրիկ նշանածի խնդիրքը. այդ շատ վատ կը լինի. սիրեցե՛ք ինձ ինչպէս ես եմ սիրում ձեզ: Ասացե՛ք ինձ որ դուք հաւատում եք նրան ինչին ես եմ հաւատում եւ ես կատարեալապէս երջանիկ կը լինեմ:

ԱՆՆԻ ՄԵՐԱՆ:

Ժակը հետեւում էր Լիւսիէնի գէմքի վրայ նամակի թողած տպաւորութեանը:

—Նա բարեպաշտ և քնքոյշ հոգի ունի, ասաց Լիւսիէնը, վերադարձելով նրան նամակը: Նա պաշտելի կին կը դառնայ:

—Մի քիչ չափազանց ոգեւորուած կին, պատասխանեց ժակը: Բայց այդ բարոյական գեղեցիկ բանաձեւերը կ'ամպշուեն ամուսնութեան ընթացքում: Նրա կրօնը կը դառնայ աւելի...

—Աւելի երկրային և աշխարհապաշտ...: Ի՞նչ ես մտադիր պատասխանել նրան:

—Ե՛ս, ոչինչ. աւելի լաւ է խօսել քան գրել: Նս աւելի վատն էմ խօսում քան մտածում: Նս իսկոյն գնում եմ Կաղա-մախներին տակ: Ժողովին տակ ես նրա հետ կը խօսեմ իր բարեպաշտ զգացմունքների մասին:

—Բայց նա խնդրում է քեզանից խօսել քո զգացմունքների մասին:

—Դէ լաւ. չէ որ հրապարակական ժողովներում ես յայտարարեցի, որ հասարակութիւնը չէ կարող առանց կրօնի մնալ. չէ որ ես խօսեցի արդարութեան և եղբայրսիրութեան կրօնի մասին:

—Այո, շահական կրօնի մասին, իբրեւ հասարակական պահապան:

Ժակը արհամարհական շարժում արաւ ձեռքով:

—Ի՞նչ ես կամենում ինձանից, իմ մէջ չը կայ աստուածային զգացումը. ես չեմ տանջում ինձ, աշխատելով իմանալ անծանօթը: Ի՞նչ հարկ կայ հետամուտ լինել նրան, ինչ որ անմատչելի է մեզ. մեր աչքերը թոյլ են տալիս մեզ տեսնել միայն մի որոշ տարածութիւն. ուրեմն աւելի հեռուն տեսնելը աւելորդ է համարուել: Ի սէր Աստծու, չընկնենք անօգուտ բաների ետեւից:

—Գուցէ դրանք են միակ կարեւորները նկատեց իւսիէնը:

Ժակը մեկնեց նրան երկրորդ նամակը և ասաց.

—Աննին ամենին ինձ հոգս չէ պատճառում. բայց կայ մի ուրիշ աւելի ծանրակշիռ բան: Պէտք է քեզ ասեմ...—Նա վարանեց մի բոպէ,—պէտք է քեզ ասեմ, որ կոմսուհի Ֆերրէզին իմ սիրուհիս էր:

—Ահ, մըմնջաց իւսիէնը սաստիկ յուզուած և ակամայ մտածելով Աննիի անբախտութեան մասին:

—Շատ դժուարութեամբ կարողացայ ստանալ նրա համաձայնութիւնը ամուսնութեան համար. կարծում էի, որ ամեն բան վերջացած է: Վերջին բոպէին, նա խաղում է իմ առաջ ինքնասպանութեան կօմեդիան: Կարգա այս նամակը. ես կը բացատրեմ քեզ յետոյ, թէ ինչ ծառայութիւն եմ սպասում քեզանից:

—Ոչ. ես չեմ սիրում կարգալ սիրային տոմսերը. մարդ ակամայ մտնում է ախպիսի սրտերի մէջ, որոնց գաղտնիքը իրան չէ պատկանում. ես արդէն յանցաւոր եմ զգում ինձ, որ կարգացի առաջին նամակը:

—Սակայն, անհրաժեշտ է որ կարգաս: Դու չես կարող մերժել ինձ օգնել, դու իմ ամենահին բարեկամն ես: Գործը կարծածիցդ աւելի ծանրակշիռ է:

Եւ իւսիէնին շուտով համոզելու համար, նա աւելացրեց.

—Շուտ կարգա. գուցէ մի կնոջ կեանքն ազատելու մասին է գործը:

Հալանդը վեր առաւ նամակը զգուանքով: Նրան անդունդ-
ներով լի էր թւում այդ արկածը, որի մէջ գցում էր նրան
ժակը: Նա կարդաց:

«Այսօր մեր հարսանեկան երեկոյի տարեդարձն է: Սեպտեմ-
բերի 11-ին էր, յիշում եմ: Մի տարի է արդէն, որ ես պատկա-
նում եմ քեզ: Այդ իսկական հարսանեկան երեկոն, որ ինձ նոր
կեանք մեծեցնեց, ինձ աւելի յուզեց քան այն վշալի զիւերը, երբ
ես անհմուտ եւ միամիտ աղջկանից դարձայ մի կին առանց սի-
րոյ: Եւ այդ օրից, ես ապրում եմ միայն քո համբոյրներով: Այդ
օրից ես դարձայ քո ցանկութիւնների հիւս սերկունհին: Դու խոր-
տակեցիր իմ մէջ հայաճուրհներ, հանդամալու ճաշակը: Ես այլ
եւս չեմ նախաշում ինձ: Ես այլ եւս հոգի չունեմ: Նա հալուել է
քո տաքութեամբ մարմնի մէջ:

«Դու կամեցար աւելի սերկացնել ինձ: դու հարկադրեցիր
ինձ թող չալ քո կեանքը մի ուրիշ կնոջ, խոստանալով վերադառ-
նալ ինձ մօտ ծածկաբար: Ես այնքան ստոր սերկունհի էի, որ հա-
մաձայնութիւն տուի: Դու ինձ ցանջանքի ենթարկեցիր, սխալելով
դիտել նշանածիդ այն աչքերով, որոնք նկատում էին նրա ապա-
գայ զգուանքները: Այդ բաւական չէր: Դու նրան սեր խօսեցիր
քո առաջ, դու հպեցիր քո շրթունքներով նրա ծաղիկ այտերը: Եւ
միայն քո շրթունքների տեսքը խեղդեցնում է ինձ:

«Յերեք օրից լիքս դու կը սեղմես այդ կնոջը քո կրծքին: Դու
նրան կը քսես մի եւ նոյն համբոյրները: Ես չեմ տեսնի այդ ա-
նիծեալ օրուայ լոյսը: Յայտնում եմ քեզ որ մեռնել եմ կամե-
նում: Ես վնոցի մեռնել Մենքօնի երեկոյին, լուսնի ճառագայթ-
ներով լուսաւորուած լնի վրայ: Վաղն առաւօտեան, այս նամակը
քեզ հասնելուց առաջ, ես ինձ լինը կը գլորեմ ժայռից: Ես ա-
նեծք չեմ կարողում քո գլխին մեռնելով: Ես ցանկանում եմ
միայն որ դու մի վերջին անգամ տեսնես մարմինս ջրից հանելիս,
որ ես դեռ գեղեցիկ լինեմ եւ որ, չը կարողանալով այլ եւս սի-
րանալ այդ մարմնին, դու նախանձես, քո պաղ կնոջ գրկում,
այն ուղիներին, որոնք պէտք է կրծեն մարմինս գերեզմանում:

Լեօնորա:

Լիւսիէն Հալանդը վեր կացաւ:

— Նա չէ սպանել իրան: տեսել ես նրան այսօր:

Ժակը պատասխանեց շատ հանդարտ:

— Ոչ, ես նրան չեմ տեսել:

— Բայց գիտեմ որ նա կենդանի է:

— Ոչինչ չը գիտեմ, սակայն երբ կինը այդպիսի առողա-
նութեամբ խօսում է, նա չէ սպանում իրան: Միայն նա սաս-

տիկ ջղազգած է դարձել և ես շատ վախում եմ նրա այդ ջղազգածութիւնից: Ես չեմ կամենում որ վերջին բողբէին իմ ամուսնութիւնը խանգարուի մի յիմար սկանդալի պատճառով: Ես չեմ կարող դնել նրան տեսնել: Նրա ամուսինը և պ. Մէրանը աչքաբաց հսկում են: Վերջինս ստացել է մի անանուն նամակ, որն ինձ ցոյց տուեց: Ես նրան մինչև անգամ ասացի, որ կոմսուհու սիրականը դու ես և նա է պատճառ որ դու վերադարձար Սափոյա, առաջուց հանդիպած լինելով քեզ պարիզում և Իտալիայում:

— Դու իրաւունք չունէիր այդպէս վարուելու, ասաց Լիւսիէնը զայրացած: Ես արգելում եմ քեզ շահագործել անունս:

— Ժակը, առանց ամօթահարուելու, շարունակեց.

— Ամեն բանից առաջ պէտք էր փարատել կասկածները: Ի՞նչ վնաս կարող է հասցնել այդ քեզ, հարցնում եմ: Այդպիսի շողկալը կարող է միայն չօյական լինել քո ինքնասիրութեան համար և պ. Մէրանը շատ խորհրդապահ մարդ է: Դալով ամուսնուն, նա ոչինչ չը գիտէ քո մասին:

Եւ մինչ Լիւսիէնը՝ յուզուած, ձեմում էր, նա շարունակում էր.

— Անհրաժեշտ է որ դու գնաս նրա մօտ. դու կը յանձնես նրան այս նամակը, որ առանց հասցէի է: Դու կը խաղաղացնես նրան: Թող հասկանայ վերջապէս, որ ամուսնութիւնս չէ նշանակում խզումն նրա հետ: Նա հրաւիրուած է իմ հարսանիքին և ես կամենում եմ, որ դայ: Եթէ մերժի, նրա ամուսինը վերահասու կը լինի ճշմարտութեան, որ արդէն գուշակում է: Նրա ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Լիւսիէնը, գրգռուած, մերժեց.

— Ես չեմ ցանկանում ոչ մի մասնակցութիւն ունենալ քո ինտրիգների մէջ:

Ժակը իրան սաստիկ յուզուած ցոյց տուեց:

— Դէ լաւ, բարեկամս, ժամանակը ստիպողական է: Հէնց որ ստացայ այս նամակը, ես ինձ գցեցի կառքի մէջ և եկայ: Ես կարծածիցդ աւելի անհանգիստ եմ: Ես կարծում եմ, ես ապահով եմ որ Լէօնօրան չէ սպանել իրան, բայց չը ստանալով ոչ մի պատասխան ինձանից, ջղազգածութեան մէջ, նա իրապէս կարող է մտածել անձնասպանութեան մասին: Ամեն մի ժամ որ անցնում է, կարող է փութացնել նրա մէջ այդ որոշումը: Քեզանից բացի ում կարող եմ ուղարկել նրա մօտ. ով կարող է համոզել նրան ապրել ինձ համար. չէ ես չեմ կարող վաղ տալ նրա մօտ. այլապէս ես գրգռեմ նրա ամուսնու նախանձոտութիւնը և մի ամբողջ դրամա առաջ կը բերեմ Մէ-

բանների տանը, կառքս այնտեղ է. նա կը տանի քեզ Տալուար: Ապա դու կը գաս կը գտնես ինձ կաղամախների տակ: Գնա չուտով, աղբբռում եմ:

Այդ աղբբռական խօսքերը համոզեցին Հալանդին:

— Բարի է, կը գնամ, ասաց նա:

Եւ մտածելով Աննիին, նա յարեց.

— Բայց երդուիր ինձ որ դու վերջնականապէս կը խզես յարաբերութիւններդ սիրունուդ հետ:

Ժակը նայեց նրան՝ ապշած:

— Ի՞նչ վայրագ միտք է:

— Ոհ, եթէ չերդուես, ես չեմ գնայ:

— Դէ լաւ, վերջնականապէս կը խզեմ. այդ արդէն վրձնուած է:

Եւ թեթեւաբար շարժեց ուսերը: Երբ Լիւսիէնը մեկնում էր, նա ասաց դարձեալ.

— Որեւէ դժբախտութիւն պատահելու դէպքում, յոյսս քեզ վրայ է:

Իսկ Լուսիէնը մտածում էր.

— Եթէ Ժակի համար նոյն իսկ մի քիչ թանգ լինէր իր սիրունու կեանքը, նա, հասած ժամանակ, ամենից առաջ ինձ հետ կը խօսէր նրա մասին և նրա նամակը յոյց կը տար, փոխանակ ծաղրելու իմ առաջ Աննի Մէրանի բարեպաշտական զգացումները:

Ապաքէն, Աննին անհամբեր սպասում էր իր նշանածին

Սեպտեմբերի օրուայ գեղեցկութիւնը չէր շարժում նրա սիրտը և չէր ներշնչում նրա մէջ այն ուրախալի մտածմունքը, որ արեւը սկսում է երիտասարդութեան և սիրոյ մէջ:

Աշունը նոր էր սկսուել և ամառային պայծառութիւնը դեռ պահպանւում էր նրա մէջ: Զինջ երկինքը յողացնում էր իր կապուտակ փայլը հայելանման լճի մէջ, պատկերը և նրա ջղաջուռը մեղմ գոյներով մրցում էին միմեանց հետ: Սարերի մէջ, ափերի վրայ, ծփում էր մի լուսաւոր, կապտաւուն փոշի և այց լուսազեղ փոշին ճօճում էր փայլուն և շարժուն: Առաւօտները հորիզոնի վրայ հանդարտ և մեղմիկ լող էին տալիս վարդագոյն-ապիտակ ամպեր, նմանելով վարդի և շուշանի աստուածային խառնուրդի, իսկ երեկոները, վերջալոյսը իբրև հրդեհ տարածւում էր հորիզոնի վրայ հրաշէի ածուխի կարմրութեամբ:

Բնութիւնը դեռ յոյց էր տալիս երիտասարդութեան անսպառ ոյժ:

Աննին սպասում էր նշանածին հիւսկէն ճիւղերի հոգանու

տակ, թիւերի մէջ ծածկուած աղբիւրի ներդաշնակ կարկաչունը խառնուում էր անուշահոտ ծաղիկների բուրմունքի հետ. ջահէլ աղջիկը սիրում էր ջրերի այդ անուշաբոյր զովութիւնը և յաճախ գալիս էր այստեղ անձնատուր լինելու իր մտախոհում-ներին:

— Ինչ կը մտածէ իմ նամակի մասին, հարցնում էր ինքն իրան:

Անձնութիւթեան սաստիկ տապով տոչորւում էր նա. Նրա սէրը արտայայտուում էր նրանով, որ նրա հոգու լաւագոյն զգայութիւնները զարթնել և սաստկացել էին, հասնելով յափշտակութեան. Նրա անմեղ և դեռ ևս խաղաղ էութիւնը երբեմն միայն մի անորոշ ցաւատանջ զգացումն էր կրում. այն համբոյրները, որ ժակը դրոշմել էր նրա շառագունած այտերի վրայ, արտասուախառն քնքշութիւն էին առաջ բերում նրա մէջ, բայց երբէք չէին խոռովում նրան:

Իր վեհերոտութիւնը, որի հմայքը ինքն չէր կասկածում ամենին, և որը յաղթահարելու համար անկեղծ սիրեկանը մեծ ուրախութիւն պէտք էր զգար, ամօթխածութեան այդ ծաղիկը, որ նրա գէմքին տալիս էր մի պաշտելի մանկական չնորհք, ցաւ էր պատճառում իրան. նա նեղանում էր որ իր նշանածը իրան երեխայ է համարում: Նա չէր համարձակուում բանալ իր սիրտը և տանջուում էր այդ լռութիւնից: Եւ սակայն նա զգում էր թէ երբ մարդ վստահ է բոլորովին, որ սիրուած է, նա մոռեկան ոյժ է ստանում մերկացնելու իր հոգին և թափ տալու սրտի խորութիւնը սիրուած էակի առաջ: Այդ պատճառով նա չէր հասկանում թէ ինչու ժակը հետամուտ չէր լինում առանձնանալ իր հետ և միակերպ էր խօսում իր հետ թէ առանձնութեան ժամանակ և թէ օտարների ներկայութեամբ: Այդպէս նա ակամայ ստիպուած էր զսպել իր քնքշութեան և ուրախութեան զեղումները, որ նրա մէջ գրգռելու կ'աշխատէր նրան իսկապէս սիրող տղամարդը:

Ժակը մօտեցաւ նրան. մեղմ և հովասուն օդը, ծաղիկների բուրումները, զով հովիկը զգւում էին նրանց սիրահարական խօսակցութիւնը:

— Դուք կասկած էք յղացել իմ մասին, ասաց երիտասարդը. Ինչու էք մտածել որ մենք համաձայն չենք լինի մեր կեանքի մէջ: Ես չեմ դիպչի ձեր հաւատին. ինձ դուր է գալիս, որ դուք հաւատացող էք: Կանայք պէտք է բարեպաշտ լինեն: Չէ որ իմ քաղաքական ծրագիրների և ճառերի մէջ ես ինքս պահանջել եմ կրօնական ազատութեան յարգանքը հասարակական արտայայտութեան հետ միասին...

Եւ նա սկսեց համոզեցուցիչ փաստեր առաջ բերել, խօսելով այն ջերմ և յանկուցիչ ձևով, որ նրան դարձնում էր մի վտանգաւոր հռետոր, մեղմացնելով և կսկկելով նրա տիրապետական ցանկութիւնը: Նա մերկացնում էր կեանքի խորհրդաւոր գաղտնիքը, շօշափում էր մարդկային թշուառութիւնների հարցը: Երբեմն նա մերկացնում էր իր ճերմակ ակոսները ժպտալու համար, և երբեմն նրա աչքերը ցոյց էին տալիս խորախորհուրդ արտայայտութիւն:

Աննին, հմայուած, հազիւ լսում էր ինչ որ նա ասում էր: Նա երջանիկ էր, որ ժակը այդպէս լաւ խօսում էր միայն իրան համար:

Նրա մեկնելուց յետոյ, Աննին նորոգեց իր յիշողութեան մէջ ամբողջ այս խօսակցութիւնը, որ այնքան ցանկացել էր, ժակի խօսքերը, մի կողմ թողած նրա անձնաւորութեան, հմայքը, ինքն ըստ ինքեան այնքան խղճուկ երևացին, որ նրա հէգ սիրտը սեղմուեց: Նա տեսաւ, որ աղջամուղջը, որից կամենում էր ազատուել, աւելի ևս թանձրացաւ: Չունենալով բաւականաչափ ոյժ այդ մտածմունքի ամբողջ ծանրութիւնը իր վրայ առնելու, նա սկսեց քիչ-քիչ թափանցել այն խորհրդաւոր տանջանքների մէջ, որոնք անխուսափելի են սիրոյ մէջ: Այդ ինչ զգացումն է, որով բռնւում են մարդիկ, առաջ քան թէ կարողանան պաշտպանուել նրա դէմ: Այդ ինչ զգացումն է, որ մղում է դէպի միմեանց մի անխնայ զօրութեամբ երկու էակներ, որոնք չեն ճանաչում իրար և գուցէ, նոյն իսկ այդ մերձեցումից յետոյ, չարունակեն չը ճանաչել իրար: Մի փաղաքշական խօսք, մի շնորհալի դէմք, մի կրքոտ նայուածքը տալիս ու վրայ են անում մի ամբողջ կեանք: Ուրեմն սէրը մի անզիտակից և ճակատագրական ոյժ է, որ խառնում է մարդկային սրտերը, հակառակ ամեն բանի, քնքշութեան, ուրախութեան և տանջանքի համար: Կարելի է մրցել այդ ոյժի դէմ:

Այդ սոսկալի մտածմունքները վախեցնում էին նրան և նա դարմանում էր, որ նրանք բոլորովին չեն ջախջախել իրան: Մի անհասկանալի մեծ քնքշութեամբ համակուել էր նրա ամբողջ հոգին: Նա հասկանում էր, որ երջանկութիւնը խոյս է տալիս իրանից, բայց ընթանում էր դէպի ապագան, որպէս ծանրաբեռնուած երջանկութեամբ: Սէրը, աւելի ուժեղ քան գիտակցութիւնը, սէրը, որ բռնում է կեանքի դռները և բաղխում է կուրօթէն տխրութիւնները ու մեղկութիւնները, քարշում էր նրան, չը նայելով կասկածներին, չը նայելով նրա ազնիւ և բարեպաշտ հոգու անձկութիւններին...

Լէօնօրա ֆերրէզին զարթնեց արշալոյսին: Մահճակալի թարմ սաւանները և առաւօտեան անուշ քունը չը կարողացին երկար պահել նրան անկողնում: Զարթնելով, 'ա զգաց իր այտերի վրայ դեռ չը չորացած արտասուք: Հագնուելիս, նա հաճութեամբ զմայլուեց իր դէմքով հայելու մէջ, նրա ուսերի մթերը, ալեծուփ վարսերի հիւսկէնները և մարգարտանման մորթը գոհացրին նրա գեղեցկութեան ճաշակը և նա՝ թախծադէմ, ժպտաց իր պատկերին, ինչպէս ժպտում են թանկագին մտերիմ անձանց, որոնցից բաժանուելը մարդուս վիշտ է պատճառում: Նա հագաւ մի սեւթոյր զգեստ սպիտակ խալերով, բաւական պարզ, բայց որ մի և նոյն ժամանակ պայծառապէս ցոյց էր տալիս նրա անթափանցիկ մորթու ճերմակութիւնը:

Նա դուրս եկաւ տնից գաղտնագողի. կարելի էր կարծել, որ նա սիրահարական ժամագրութեան էր գնում: Նա անցաւ Տալուարից, ուր բոլոր լուսամուտները փակ էին, բարձրացաւ դէպի սարը և քայլեց մի կէծանով, որ տանում էր դէպի ժայռը: Մի րոպէ նա կանգ առաւ ծաղիկներ քաղելու: Նա զարմանքով լսում էր մանգաղների ներդաշնակ ձայնը, որոնցով գիւղացիները երկրորդ անգամ կատարում էին խոտի հունձը և հովիւներին զիլ ու ձիգ աղաղակները:

Ծառերի ճիւղերի միջից նա տեսնում էր լիճը, որ ծփում էր այնպիսի մեղմիկ հովիկով, որ կարելի էր կարծել թէ ծովային յաւերժաբանների շունչն էր շարժում: Լճի դալուկ—կապտաւուն, թափանցիկ ջրերը լողանալու հրաւէր էին կարդում: Առաւօտեան մշուշը անորոշ ձեակերպութիւն էր տալիս սարերին, որոնք գրեթէ սպիտակ էին երևում պայծառ արևի մէջ: Ամենուրեք զգացւում էր երկրի համատարած արթնութեան կուսական թարմութիւնը և քնքշութիւնը, ամենուրեք զօգաւորւում էին կապտաւուն և ձիւնափայլ գոյները, մեղմ գծերը և անըմբռնելի շերտերը, համակ բնութիւնը ձգտում էր դէպի լոյս և կեանք: Եւ Լէօնօրան, մեծ բերկրանք զգալով ծագող օրուայ այդ քաղցր զգուանքից, փակեց մի րոպէ աչքերը:

Եւ սակայն նա շատ կամենում է մեռնել:

Նա հասել է ժայժի գագաթը, այնտեղ, ուր նստած էր Աննի Մէրանի հետ: Նա առաջացաւ դէպի ժայռի ծայրը և նայեց յանկուցիչ ջրերին. ապա նա վերադարձաւ բուրաստանը, դարձեալ ծաղիկներ քաղելու համար: Նա խառնում էր անուշաբոյր լոշտակները վարդագոյն դարաօրի ցօղունների հետ, և չէր շտապում իջնել այն ստուերների աշխարհը, ուր անծանօթ են սիրոյ տանջանքները, կազմելով ծաղկեփունջը, նա

գտաւ որ դեռ հարկաւոր է մի քանի հայաբոյսերի ցօղուններ
ևս աւելացնել

Ժայռից դահաւիժելիս՝ նա ձեռքին բռնած կ'ունենայ այս
ծաղկեփունջը, որ ծփալով լճի վրայ ցոյց կը տայ ժակին իր
դիտկի տեղը, Պէտք է այնպէս անել, որ հեշտութեամբ կարո-
ղանան գտնել իրան, որպէս զի երկար ժամանակ չը մնայ սա-
ռը ջրի մէջ, նա յիշեց Օֆելիային և գրականութեան մի քանի
ուրիշ գեղեցիկ մասերը, կիսաձայն նա սաղմոսերգում է փոք-
րիկ ձկնորսուհու երգի առաջին տունը.

Այնտեղ, սարերի վրայ
Կայ մի թռչնիկ, որ երգում է,
Որ երգում է տիւ և գիշեր
Լի-ու-լա.
Որ երգում է տիւ և գիշեր
Թէ քաղցր է սէրը:

Նա չը գիտէ միւս տները և ծաղկեփունջը արդէն կազ-
մուած է: Այլ ևս պատճառ չը կայ ապրելու, նա խաղաղ է և
համակրութեամբ նայում է լճի փոքրիկ կոհակներին:

— Այո, այս բոլէին, մտածում է նա: Կամենում եմ մի
քիչ հանգստանալ, շատ յոգնած եմ:

Նա նստեց խոտի վրայ և աշխատեց մտքերը համախմբել:
Նա հանդիպել էր ճանապարհին, Տալուարի մօտ, գեղջկուհիներ-
ի, որոնք աշխատելու էին գնում, ուսերին դրած մեծ ~~բլուր~~
խոտ հաւաքելու համար: Նրանց տձև իրանը, նրանց խամրած
դէմքը պարզ ցոյց էին տալիս նրանց կոպիտ, աշխատաւոր
կեանքը: Նրանք աշխատելու են ամբողջ օրը արեւի կիզիչ տա-
քութեան տակ, նրանց ամուսինները կոպտաբար վարուելու են
նրանց հետ, ծծկեր երեխաները ծծելու են և սպառելու սոխնիքսը,
նրանք գիտեն այդ ամենը և, այնուամենայնիւ, չեն մտածում
մեռնել: Լէօնօրան նախանձում է նրանց բախտին:

— Նրանք երջանկութիւնը գտնում են իրանց հանապազօ-
րեայ աշխատութեան մէջ. դո՛ւնէ նրանք օգտակար են, իսկ ես,
ոչ ոքի ուրախութիւն տալ անգամ չեմ կարող:

Նա մօտեցրեց փունջը քթին: Վայրի ծաղիկների բուրման
մէջ նա ներշնչեց բնական կեանք: Խոտը բուրում է, թռչուն-
ները երգում են ծառերի մէջ, լճի ջուրը ծփում է, մի լուսա-
ղեղ փոշի երերում է օդի մէջ. ամեն տեղ, ամեն բանի մէջ
կեանք է սփռուած, ամեն բան մրմնջում է կեանքի քաղցրու-
թիւնը առաւօտեան զով հովի մէջ:

Նա առայ ինքն իրան. «Այս բուրումները, այս շունչը

նեղացնում են ինձ... Ես կը ցանկայի մի անգամ ևս տեսնել ինձ, բայց հայելի չունեմ. ես կը ցանկայի մնաւ քարե ապել ինձ: Բայց իսկապէս ինչի համար այնքան փափագում էի մեռնել...»

Նա դրեց ծաղիկները գետնին և ծածկելով դուռը երկու ձեռներով, յենեց նրանց վրայ: Նա յիշեց ժակի համբոյրները, յիշեց Աննիին՝ թեքուած հէնց այստեղ լճի վրայ, նա տեսաւ ժակին՝ գրկած ջահէլ աղջկան և բաղուկների մէջ տանելիս... Նա վեր թռաւ, վազեց մինչև եզրը, կամեցաւ գահավիժել իրան անդունդը, բայց մի սուր ճիչ արձակեց, մի խոր, վշտագնահար ճիչ և յետ կանգնեց զարհուրած:

Այս անգամ նա մօտիկից տեսաւ մահը և նրա կանացի հէգ մարմինը ամբողջովին դողդողաց:

— Որքան դժուար է ուրեմն մեռնելը, մտածեց նա: Ես այդ քաջութիւնը չեմ ունենայ, եթէ նայեմ բաց աչքերով: Պէտք է փակեմ աչքերս: Ով սուրբ Մարիամ, օգնիր ինձ...:

Նա նայեց իր շուրջը, — վերջին անգամն է — շատ երկար: Նա փակեց աչքերը. նա մնաց այնտեղ սառած, աչքերը տնկած գետնին: Միայն մի քայլ, մի ոստուն պէտք է անել դէպի մահը: Մահը կանչում է նրան, ժպտում է նրան, նա վշտի վախճանն է, նա խաղաղութիւն է:

Նա յետ կանց, թեւերը պարզած օդում, կարծես թէ մի աներևոյթ բան էր ուզում յետ մղել, և միշտ աչքերը փակ: Երբ աչքերը բացաւ, նա արդէն հեռու էր եզրից: Եւ անա նա հեծկտաց և թաւալուեց խոտերի մէջ ստորացած, ամօթահար և ինքն իրան գոռալով:

— Վատնօգի, վախկոտ արարած, որ վախում ես մեռնելուց...:

Տիկին Յերրէզին հրաման էր տուել ոչ ոքի ներս չը թողնել իր մօտ: Նա փակել էր տուել լուսամտի փեղկերը, որոնց միջից հագիւ թափանցում էր լոյսի մի շող և նստած էր մութի մէջ, որոճալով իր նուաստացումը: Նա արդէն երևակայում էր իր սիրեկանի հեգնական դէմքը, երբ նա գալով, կենդանի կը գտնի իրան իր մահուան լուրը այնպիսի հանդիսաւոր կերպով նրան հաղորդելուց յետոյ:

— Նա այժմ կը գայ, մտածում էր նա: Չեմ կամենում տեսնել նրան. ես ապահով եմ, որ նա չէ հաւատացել, որ ինձ կը սպանեմ: Եւ սակայն ես հաստատ կամենում էի մեռնել, բայց չը կարողացի. իմ մեղքս չէ: Այսպիսի մի գեղեցիկ օր շատ դժուար է մեռնել:

Ես մի հէգ և վեհերոտ կի՛ն եմ:

Նա յիշեց այն տրագիկ օրը, երբ կամենում էր սպանել իր հակառակորդուն և այդ յիշողութիւնից զարհուրեց:

— Ո՛հ, ես շատ էլ վտանգաւոր կի՛ն չեմ: Ցանկութիւններս սաստիկ են, բայց գործելու ոյժ չունեմ: Առաջուայ մարդիկ երեւի նոյնչափ արագ գործում էին, որքան մտածում: Ինչ լաւ է այդպէս լինել: Այժմ ես մեռած կը լինէի... Նա ինձ տուում է իմ տկարութեան պատճառով: Ես չեմ կարող տանել նրա նայուածքը: Ես նրան չեմ տեսնի: Բայց գուցէ նա նոյնիսկ չի գայ իմանալու թէ արդեօք դեռ կենդանի եմ...:

Նա լացում էր ողբալով:

— Խեղճ թշուառ կին! խեղճ թշուառ կին!...:

Սպասուհին ներս մտաւ և յայտնեց որ պ. Հալանդը թախանձագին խնդրում է ընդունել իրան, որովհետև կարևոր յանձնարարութիւն ունի կատարելու: Նա վարանեց, բայց յետոյ հրամայեց ներս կանչել երիտասարդին:

Վերջինս յանձնեց նրան ժակի նամակը, որ նա բացեց տնեղային շտապողութեամբ: Այդ նամակը երեւի շատ փաղաքշական չէր, որովհետև կոմսուհին չը կարողացաւ զսպել իրան իր այցելուի առաջ և հեծկտաց: Նա ասում էր արտասուախառն ընդհատումներով.

— Նա չէ հաւատում!...: Նա չէ հաւատում, որ ես կամենում էի մեռնել: Ո՛հ, որքան խստասիրտ է դէպի ինձ!...:

Սրբելով աչքերը, յոգնած, թուլացած, նա խոստովանեց իւր սիրտը: Նա պատմեց իր սիրոյ տանջանքները, ինքնասպանութեան փորձը, իր յանկարծական երկրիւղը, իր ամօթահարութիւնը. այդ խոստովանութիւնը հանդարտեցրին նրա ջղերը:

— Երբ մարդ չէ ցանկանում այլ ևս ապրել, վերջացրեց նա խօսքը, արդէն նա մեռածի պէս է: Իսկական մահը, չէ որ ամեն ուրախութեան և յոյսի մահն է. նա մեր ներսումն է, որովհետև ներքին մահ է:

Իւրսիէնը բռնեց նրա ձեռքը.

— Մի խօսէք ամօթի մասին: Դուք այդպէս աւելի կարեկցութիւն էք չարժուում: Ամեն մարդի համար բնական է վախել մահից:

Նա նրան մի քանի ուրիշ բարեկամական խօսքեր ասաց և յանկարծ լէօնօրան մի անակնկալ չարժումով հպեցրեց երիտասարդի ձեռները իր ջրթունքին:

— Դուք, դուք շատ բարի էք, միմիջաց նա: Ո՛հ, ասացելք ինձ, ինչո՞ւ սիրում են անգութ մարդկանց:

Լիւսիէնը խօսեց նրա հետ և Աննի Մէրանի մասին և մի աննկատելի դարձումաժքով խօսքը այնտեղը բերեց, որ խնդրեց նրան հրաժարուել այդ սիրուց, որ միայն տանջանք էր պատճառում իրան և կոմսուհին ընդհատեց նրան.

— Ոչ, մի խնդրէք ինձանից այդ. դուք լաւ տեսնում էք որ ես ոյժ չունեմ. նա ինձ հմայել է. հասկանում եք այդ. ես անիծուած եմ. ես նրա իրն եմ:

Եւ նա յարեց.

— Իր նամակի մէջ նա ինձ ժամագրութիւն է տալիս երեք շաբաթից յետոյ: Այս եւ իմացէք, որ նա ոչնչով չէ մատնում իրան, որովհետեւ նա ինձ գրում է մեքենայի գրով, առանց հասցէի: Ես նրա մի տող ձեռագիրն չունեմ: Նա պահանջում է նոյնպէս, որ ես ներկայ լինեմ իր հարսանիքին: Ոչ, ես չեմ գնայ: Կամ եթէ գնամ, այն ժամանակ մի անդարմանելի սկանդալ կը սարքեմ...

Լիւսիէնը կարողացաւ մի քիչ հանդարտեցնել նրան և երբ մեկնեց, կոմսուհին թէի դեռ հառաչում էր, բայց արդէն խոնարհել էր:

Մէնթօնի ճանապարհի վրայ, նա հանդիպեց Մէրանին, որի դէմքը փայլեց նուրբ ժպիտով, տեսնելով նրան վերադառնալիս Տալուարից:

— Նա երևակայում է, որ ես վերադառնում եմ սիրահարական տեսակցութիւնից, մտածեց երիտասարդը և մտքում հազար անէժք կարգաց ժակի զլխին:

— Անզգամ! Նա իր կնոջ երեք շաճաթ է նուիրում իր սիրուհու մօտ վերադառնալուց առաջ: Ի՞նչ ունեն բոլոր այս կանայք իրանց երակներէ մէջ, որ սիրում են այսպիսի թշուառականին, որ նրանց ատում է միայն և գորովանքի ոչ մի ուրախութիւն չէ տալիս նրանց սրտերին: Եւ ինչ խեղճ զգացումն է սէրը, որ այդ թեթիւ հոգիները մատնում է այդ գազանասիրտ մարդի ճանկերին: Ես պէտք է խափանեմ այս գարշելի մատնութիւնը. այդ իմ պարտքս է: Ես պէտք է զգուշացնեմ Աննիին կամ նրա հօրը, այս ամուսնութիւնը չը պէտք է տեղի ունենայ: Ես քառասուն և ութ ժամ ունեմ խանգարելու համար:

Բայց չուտով նա յուսահատ կերպով շարժեց ձեռքը:

— Այն ինչ որ խղճմտանքս թելադրում է ինձ գործել, պատուոյ մի կեղծ զգացումն արգելում է: Ժակը յանձնել է ինձ, հակառակ իմ կամքի, իր գաղտնիքը. այս գաղտնիքը ինձ չէ պատկանում: Նա ինձ հաղորդակից է դարձրել իր անպիտանութիւններին և ստիպում է ինձ գրեթէ իր մեղսակիցն դառնալ: Իսկ ես իրաւունք չունեմ կտրել նրա ճանապարհը:

Ահա ուր է տանում մեզ կեղծ պատուախրութեան զգացումը, եւ սակայն Աննիի անարատ դէմքը տնկւում էր անդադար իր յիշողութեան առաջ:

— Ես բաւական անշահաւէտ կերպով վարուած կը լինեմ, եթէ փրկեմ այս ջահէլ աղջկան:

Նա կրկնեց ինքն իրան.

— Ես գործում եմ անշահասիրաբար. ես նրան չեմ սիրում:

Եւ իր ներքին բարկութեան մէջ, նա, վերջապէս, եկաւ այս եզրակացութեան, որ իրան եւ զարմացրեց.

— Ժակը խլեց ինձանից իմ կեանքի իսկական նպատակը: Իմ նախնիքը աշխատել են ժողովրդի բարօրութեան համար եւ ես, իբրեւ նրանց ժառանգը, պէտք է ստանայի նրա համակրութեան մի մասը: Ժակը չէ սիրում ժողովրդին, բայց խլում է նրան ինձանից: Աննին նա է, որին մի հիանալի ընտրութեամբ, մայրս սահմանել էր ինձ համար, դեռ երեխայ, բոլոր կանանց մէջ: Ժակ չը գիտէ նրա ընտիր սիրտը, նրա բարեպաշտ ոգին. նա նրան չէ սիրում եւ խլում է ինձանից: Ո՛հ, ինչո՞ւ ես այստեղ մնացի. ինչո՞ւ, մանաւանդ, վերադարձայ այստեղ:

Պրանս. Թարգմ. Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

(Եր ՇԱՐՈՒՄԱԿՈՒԻ)